

УДК 81'373 : 81'255 : 276 = 163.1 = 03.14'04

М. І. Зубов (Одесса)

ОДЕСЬКИЙ СПИСОК СЕРЕДНЬОВІЧНИХ РУКОПИСНИХ КОМЕНТАРІВ ДО СЛІВ ГРИГОРІЯ БОГОСЛОВА

Резюме

Публікація оприлюднює віднайдений рукописний варіант середньовічних слов'янських перекладних коментарів до творів Григорія Богослова. Цей варіант суттєво доповнює відомі свідчення про ранні візантійсько-слов'янські книжно-літературні зв'язки.

Ключові слова: палеославістика, давньоруська мова, давньосербська мова, давньогрецька мова, слов'янська книжність, Григорій Богослов.

Summary

The publication promulgates a found manuscript variant of medieval Slavic translated comments on Gregory the Theologian's works. This variant is a great supplement to already known evidences of early Byzantine-Slavic book-literary connections.

Key words: paleoslavonic philology, the Old Russian language, the Old Serbian language, the Greek language, Slavic book-learning, Gregory the Theologian.

Твори видатного візантійського богослова Григорія Назіанзіна (Григорія Богослова) (близько 329-390 рр.) мали широке поширення у християнському світі, а їх слов'янські переклади почали здійснюватися ще чи не в кирило-мефодіївську епоху. Найбільш ранні серед них збережені відомою збіркою 13 Слів із XI століття (рукопис Q.п.I.16 зібрання РНБ, Санкт-Петербург). Пізніші збірки аналогічного складу містять уже 16 Слів. Оскільки останній тип збірок був обов'язковий для проведення церковного богослужіння, то це сприяло збереженню великої їх кількості.

Разом із творами Григорія Назіанзіна у Візантії поступово також набувають поширення коментарі до них. Ці коментарі або існували окремо, або (пізніше) включалися до складу відповідних грецьких збірок самих творів Григорія Богослова. Те ж саме стосується і слов'янських перекладів цих візантійських схолій [1; 2; 3].

Особливу увагу привертають саме слов'янські виокремлені коментарі, оскільки деякі з них мають ознаки дуже раннього походження. Так, схолії із сербського рукопису № 307, датованого 1423 р., (арк. 417зв.-421) Синодального зібрання ДІМ (Москва) мають назву **Сказаніє о скврънныѣ**

бѡзѣхъ еллинскыиѣ. сѣтъ же имена тѣхъ. въ прѣвомъ славѣхъ григоріа бѣславѣ,
на бѣславкнѣ. ємоу же зачело. пакы тѣ мон пакы тѣинство, а сама назва
точно відсилає до того порядку Слів Григорія Богослова, який є в рукопису
XI ст. і не відомий пізнішим збереженням збірок.

В Одеській державній науковій бібліотеці ім. М. Горького (ОДНБ)
нам пощастило виявити ще одну сербську рукописну збірку також XV ст.
(№ 1/111), у якій знаходяться подібні ж коментарі до Слів Григорія
Богослова. Ці коментарі разом із названим вище рукописом № 307
Синодального зібрання, іншим рукописом № 55 того ж зібрання, а також,
наприклад, із доступними на сайті Свято-Троїцької Сергієвої Лаври
рукописами 16 Слів Григорія Богослова ([http://www.stsl.ru/manuscripts/
index.php](http://www.stsl.ru/manuscripts/index.php)) одержується надзвичайно цікавий палеографічний матеріал, який
дозволить при подальшому ретельнішому дослідженні висвітлити важливі
обставини розвитку ранніх візантійсько-слов'янських книжно-літературних
зв'язків.

Враховуючи те, що матеріал рукописів № 307 та № 55 нами
опублікований [3], ми наразі маємо на меті долучити до цього матеріали
з рукопису № 1/111 із зібрання ОДНБ. Як зазначається в каталожних
даних, рукопис, писаний на простому папері, неповний і в поганому стані,
придбав В. І. Григорович у Хіландарському монастирі і в с. Габарове
поблизу Філіппополя.

Залишаючи розгляд цього рукопису для окремої публікації, попередньо
зауважимо, що названі коментарі мають виразні риси сербської редакції
(наприклад, однорядне письмо, що виражається в недиференційованому
вживанні обох знаків – так звана нейтралізація єрів; нерозрізнення **ы** та **и**,
літера **є** на місці етимологічного юса малого тощо), але за ними є також
сліди болгарського протографа (пор. **погнѣтааше** та інші подібні випадки).
Разом із тим виразно простежуються й особливості грецького прото-
оригіналу, про що свідчать конструкції із самостійними непрямыми
відмінками, конструкції з подвійними відмінками, закономірності
вживання граматичних форм часу, випадки народної етимології, зрозумілої
лише на грецькому мовному матеріалі, тощо.

Кілька зауважень щодо техніки передачі тексту. Пагінація в рукопису
подвійна, проставлена пізнішим олівцем на верхньому березі лицьового
аркуша, а також на верхній частині його правого берега із збільшенням +1.
Проте аркуш 74 залишається без верхньої пагінації (очікувалось би 73). А
верхню пагінацію 73 має наступний аркуш. Тому з цього аркуша збільшення
стає +2, тобто 75а. У публікації використовується пагінація правого берега
(подається у квадратних дужках перед початком відповідної сторони
аркуша).

Розбивання на рядки зберігається. Великі літери червоного кольору,
що сигналізують про окремий змістовий блок, передаються курсивом;

кілька випадків зіпсованих місць позначаються крапками в кутових дужках. Місця, що залишилися не зрозумілими для нашого прочитання, відзначаються після них знаком <?>.

Слід зазначити, що коментарі в рукопису розпочинаються від самого початку аркуша 68а як без загального заголовка, так і без виділення змістового блоку (це передається крапками після позначення номера аркуша). Починається текст із місця, яке в інших рукописних варіантах знаходиться ближче до кінця коментарів. Отже, порядок аркушів колись був порушений. Цікаво, що текст на зворотному боці попереднього аркуша 67б обведений рамочкою тим самим чорнилом, що й писаний сам текст. Такою ж рамочкою обведений і текст на аркуші 69а. А початок тексту на ньому також не узгоджений із змістом кінця попереднього аркуша 68б. Наразі саме від початку аркуша 75а і знаходиться продовження аркуша 68б. Є й інші неузгодженості тексту: наприклад, епізод з поясненням образу Гекати у кінці аркуша 74б не знаходить продовження сюжету, відомого з інших списків. Отже, йдеться про втрату аркушів рукопису.

Нарешті звернемо увагу, що після коментарів на аркуші 77а починається пам'ятка **Тълкованіе въ кратцѣхъ, ꙗкоже словеса григоріа бг҃слова...** Можливо, публіковані коментарі колись входили до складу цих схолій, а потім частково були втрачені, а частково потрапили на те місце, на якому виявляються тепер. Подальші дослідження рукопису дозволять можливою мірою прояснити ці обставини.

[68a] ...

что соу҃т или что воу҃ать заутр҃а. иже нарѣ
гае ісаїа гла҃голють. станите и спасете, звѣ
здословници небесни. зрѣщен звѣзди,
да речеу҃т что хоше҃т прїити :- *Изначела* траку
анѣ иже о бзѣхъ вѣрованіе оумислыше. таин҃
ствїа же и трѣбѣ орфеѡ҃ сїа прѣдадѣ. *Егоже*
глаголють цѣвничника соуща. и цѣвницею поюща.
вѣлѣши и повизати бѣдоушнаа. и оупитомла
ти дивїа. мноу образѣ члѣкѣ являю҃т сїа.
и иже оубо камѣны бѣдоушныѣ наричу҃т. жестоки
еже дївіе. иже всеѣхъ вѣлѣчаше цѣвницею траку
анинѣ орфеи кѣ веселїѣ и кротости. тако же прѣ
кѣзнь гла҃голють :- *Митроу* гла҃голють пер҃си слн҃це.
бывахоу҃ же семоу слн҃цѣхъ праз҃ници, и паче
ѡ халдѣи. празноу҃юще иже томлахоу҃ се

томакнми дванадѣтими. рѣше гладѣмъ,
гореніемъ ѿ слнца, стоудѣностію, рана
ми. и таковѣми инѣми правдивоу же сїю мѣ
миѡра бг̃словъ нарѣе. тако двѣни сїи цѣти <?>
страдати. да възмъздїе прѣльсти ѿ самѣхъ тѣхъ
почитаемы прїимоут. сице ихъ ра^аи мо^учеще се :-
[686]

Егѣптѣска прикѣзнь глѣтъ. ако осирѣи и
трифѡ^ѣ братъ его. бѣхоу съпротивни возы.
и оубѡ осирѣи, имѣше всакоу добродѣтель
тифѡ^ѣ же всакоу злобоу. и оубы тифѡ^ѣ осирѣи
рида. бг̃ю стрѣтъ празноующе егѣптѣне.
стражоутъ и оураіаю^т себѣ и плачу^т. въ чьсть
погыбѣли осирѣида. бѣхоу же сы црїе и црѣ
сти сновѣ :- *Повѣ* же о исидѣ сицева,
зевсъ въжѣлѣ двѣѣ нѣкоєи исидѣ, и ина на
рицаемѣе. въ кравоу тоу прѣложи. хоте
оутанти се жѣни своеє ире. ира же оубѣ^а
вѣши и завиствовавѣши. вѣложи въ тоу ражѣ
женїе. и хожѣаше заблоужѣающи по всѣи землѣ :-
Мендисї же е^ѣ гра^а егѣптѣскы. в немъ же
бѣ козль почиташе се. мендисіане же по
читахоу козлове вѣщи ѿ себѣ тако бг̃и. и пра^а
никъ творахоу тѣмъ :- *Мемѣфити* же по
читахоу юнца. и апида того имѣноующе.
Іаслы томоу твореще питахоу его. и жрѣ
твы творѣще и приносеще трѣжѣствовахоу.
знамѣнїа же нѣкаа и зличнаа имаше апида,
<за смысломъ продовженїя на 75а>

[69а]

ина почитаю^т іаже о бзѣхъ глѣмаа. когѣ
же стоудное тѣхъ понашаемо нами глахѣ.
іако прикѣзны и басни сїа соут. и не разоу
мевае^т се іако же глѣ^ѣ се. нѣ таниноу нѣ
коу мисль прикриваю^т. рѣше егѣа приноси^{мъ}
тѣмъ. іако бг̃ъ тѣхъ кронъ поганташе чеда

своа. глѹтѣ ꙗко ино еѣ еже сказыемо. Кро^и
 глѹтѣ се годище. и годище елика родить
 пакы тлѣть ꙗ. по^абаше же аще оубо
 истинна сѧ не ꙗзѹють. не глѣти сѧ
 прикзны. аще ли лъжна и прикзньна сѧ,
 не дивити се и^а ни истинна глѣти. ниже
 о единомъ вѣщи, и тожѣ рече^и и ѿрече^и
 имѣти. рече^и глѣти единоу вѣщъ ꙗко
 истина еѣ. и ѿглавати тожѣ ꙗко нѣ
 истина. И съпротивна въ нѣ съпротивна
 прѣматн. ꙗко же аще би играли на игра
 лици дѣти. или въ игранны моужьхъ нера
 зѹмны^{хъ}. а не да би се стѣзали съ нами съ
 моужьми разоумными, почитающими Бл^а,
 истинноу моудрѹ^{хъ} х^а. и аще опльваемъ
 [696]

еллинское и прикзньное повиннослове
 рече^и ваше ритторское побѣжаніе. еже хи
 трими речми побѣжаете. истинноу же не
 глѹще. Еже мръзкое по^абае^т имѣновати
 ꙗко сто^ана дѣаніа почитати начинателное :
Прикзнословоу^т бгсловы еллинци. ꙗко вль
 шѣство оуслыша кро^и ѿцѣ дѣвѣ. изгнати
 се ѿ цр^ктвѧ бг^овъ едине^а дѣтен его. по
 глѣтааше елика раж^ааше емоу моужьска
 жѣна его реа. Ког^а оубо родивши дѣю. и
 помл^овавши видѣнїа ра^ии краснаго. Ѹкра
 дѣ того и въ кри^т посла. и обстави около
 его бѣсове нѣкїе юноше. гласѣще и плещ^е
 ороужїами и тимбани. и играющее въ
 орѹженми игранїа, еже именуєт се ѿ
 еллинъ пирѹхи. да хлопотомъ ороужьхъ въ
 змогоу^т съпокрити отрочища бг^а плачема
 го тежкы гла^ѣ. да нѣкако ѹслышавъ съ
 нѣсь кронъ и то поглѣтитъ. повнѣши же
 реа мѣти его камѣнъ въ мѣсто рож^аенїа

остави, съпрѣгоу своему Кронѹ погль
[70a]

тити. его же камѣнь поглѣтивъ іако дїю,
избѣва и нѣ же прѣжѣе погльти. Сего же
дїю прѣдаде повѣсѣ, чѣка нѣкоего быти, оба
вника и мрѣска критѣнь мѣчителя рѣсѣ
ше цѣра. въ нѣ же и гробѣ его являет се.
и аще елліни моудрениши неоудно сїе
слово прїемлют. еже по повѣсти ѿсила
ющи. а еже и на мовѣ зводимо прїемлюще
вишерѣнное. нѣ же бѣгословѣ смѣхоу игра
лице мѣниѣ блѣдѣще. іако бжѣтвнаа соу
щи сила дїа не плакаше іакоже отроче
тънкій нѣкимъ гласомъ. нѣ плачѣ имаше
великѣ, и даже до нѣе могоущѣ приходи
ти. приповѣсть же оубо глѣтъ. іако
камѣнь погльти кроу въмѣсто дїа :-
Ѹгыи же бѣгословѣ глѣтъ. іако же камн
погльти се дїа ѿ крона. явѣ оубо іако
не оусмотри бѣгословѣ къ глѣмому бити.
нѣ мнѣнїю Кроновоу. Къ си же прикъзно
словоу ют елліни. іако толико бѣ крѣ
пко нѣкое еѣство зевѣсь. іако оувѣде сїе
[70б]

кронѣ пониже камн погльтавае. жесто
чѣство и тврѣдѣ разоумѣ. паче вѣрова іако по
гльти дїа. іако же камн съходими, тврѣ
дости ра свонствѣнаго ра камѣню еѣствѣ.
іако камн прочее рѣ бѣгословѣ погльщенно
быти. за еже тако разоумѣваше погльти
ви тѣ камн Кроу. люто во вѣше да пла
чѣт іако отроче, мали и тънкій гласомъ. То
ликоу соущѣ велико бѣа ѿроче. и тврѣ
да и іако камн погльщенно ѿ Крона.
Како ли они можахоу покрити толи глѣс
до нѣе въсходѣщѣ клопотн ороужнимъ.

сѣа смѣхуѣ се ел'линѣмъ бгословъ. и
 похнѣствоуѣ иѣ глаше тако бледѣхуѣ :-
 Въ фригїи же бѣ сѣлище рее жены кро
 нови. въ нѣмъ же твореще празньикъ фри
 гїанѣ. ѿрезавахуѣ срамнїе оудїи. подра
 жающе и съскръбѣще рен, за еже скръбе
 ше скръбыю. дѣти ра^а свои^х поглытаемы^х
 ѿ крона. и писканми пискахуѣ. да болѣ
 зны имъ обвѣ^ачавае^т се. и да по^авижоу^т
 [71a]

се въ обрѣзание оудѣ свои^х яко <...> же писковѣ
 дѣвахуѣ нѣци по ѿпо^аблѣнїи <...> коривандѣ
 ре^аше оутешающе рею. ко<...>ванди же
 соу^т ви^а бѣсовскы, слоуж<...>ще рен. иже
 и кироу^а наричет^т се. мѣрь же бгѣвъ
 глѣтъ прикѣзны рею. дїа и братїа его
 по еже и ѿца бгѣвъ крона. и бѣхуѣ фри
 гїи съврѣшающе и празньствоующе си
 цевїе стрѣ^ати. и сами слоужимїе ѿ нѣх
 ре^аше стражающе и болѣзны тяжкыє прїе
 млюще :- Глѣтъ тако димитра єдина
 ѿ вѣтѣхъ бгѣвъ бѣ. роди же дщерь персе
 фонїю. юже и двѣоу глахуѣ, юже вьсхнѣ^т
 плѣтъ бгѣ. ре^аше адѣ. мѣи же єк вьсѣ
 дѣ тоу нищоуцїи. Брете въ елевсини мѣстѣ
 Клеона и триптолема. и оувѣ^авши от тѣхъ
 вьсхищенїе дщери. и прѣста ѿ заблѣженїа
 и исканїа пѣ вѣи земли. и даде и^а семѣ пшени
 чно и єчменѣно. тако тогѣа и еще не бѣше
 семѣна пшенична и єчменѣна. и да^а имъ колѣ
 сницѣ змїами крилатами возимоу. и въздоу^а
 [71b]

лѣтающе да съ висоты тако прикѣзны
 мнѣт се посѣють по вѣи земли сѣме
 на та. <...> два на ^аве сама на се димитръ
 въ страст <...> и ова оубо сама тѣмъ сътвори

ре^ѣше дад<...> имъ сѣмена и колѣсницю. ѿ
 ва же ѿ нихъ постра^ѣ, ре^ѣше съблоуди съ нима.
 и прѣдадѣ имъ праз^ѣновати та всѣг^ѣ.
 въ години еднощи, въ елевсинѣ градѣ
 аѳиннеиско^ѣ въ нѣкоеи пещерѣ. ѿноу^ѣ же
 бѣхоу ты. іаже бо ѿни въ нощи прѣно
 вахоу іако двѣина нощѣи. азь стиж^ѣоу
 се въ днѣ повѣствовати. и твори
 тѣ є б^ѣчстїе праз^ѣникъ. за еже въ праз^ѣни
 къ си^ѣ въспомѣновати. вѣдѣтъ сїа
 бг^ѣсловы, ел^ѣлинѣсти иже законъ има
 хоу мльчати сїа къ ненаоучен^ѣнимъ.
 бѣхоу же истинѣ двѣини мльчанїа
 стѣда ради мръзкодѣлїа :- Семелїа
 дьщи ка^ѣма ѳивонѣскааго цѣра. юже
 растлѣвъ зевсъ. сътвори дѣтиню
 завиствовав^ѣши же жена сего іра. и при
 [72a]

стоупив^ѣши къ семелїи. прѣльщаваю
 щи ток^ѣ глаше. аще мниши іако зевсъ
 прѣбывает^ѣ с тобою, прѣльщаваеши се
 члѣкъ бо є^ѣ приходен к тебѣ. и аще хо
 щещи оувѣ^ѣати іако зевсъ понстинѣ є^ѣ
 проси да съ мльнїею и громови прїидѣт^ѣ
 к тебѣ. іако же и к ирѣ мнѣ. проси
 в^ѣши же сїе ѿ діа семелїа. прдѣ зе
 всъ съ мльнїама, іако прикѣзньн ни^ѣ
 глѣтъ. и опали тоу нехотѣ. Оскрѣ
 бѣв^ѣ же іако бѣ дѣтинѣа. разправь
 оутробоу єк, изе тѣ отроче несѣврѣ
 шен^ѣно соущє и раз^ѣрезавъ свое стѣ
 гно положи и сыши. съвршив^ѣши^ѣ
 се м^ѣцємъ рож^ѣства. извѣ^ѣ отроче,
 и дїониса имѣнова. Понашаетъ же
 оубо бг^ѣсловь.³ ел^ѣлинѣ глѣтъ іако ѿ
 на^ѣ праз^ѣноуема нѣ^ѣ дїониса. иже моуже

женъ бѣ. когѣ оубо творѣ инимъ іако
моужь. когѣ же стражѣ ѿ иныхъ іако же
на. ниже еѣ стѣгно дїево болѣзною
[726]

щєє и ражѣающєє дїониса. ежє не сѣврѣ
шеное рожѣнїє. ако же дроугонци рожѣ
нїє роди глава дїева прѣжѣ. глѣтъ бо
аѣиноу богиню, ѿ главы дїови родити сє.
зєвсь зачетъ въ тилѣ сѣзаци главы. и прїи
дѣ врѣме родити. и призва сѣа своего ифє
ста. тѣ же бѣ ковачѣ и възетѣ сечиво и оу
дари ѿца своего въ тилѣ. и ѿтоудѣ роди
сє аѣнна. Вакхи же нѣци оупиваающє сє.
и бѣсоуємы ликовахоу. и воевахѣ сѣ дїонї
сѡм. и ѣнѣѣи пачє сєго почитаахоу. по
читающєи малѣнїю опаливѣшоу сєго ма
терѣ семѣліаноу :- Глѣтъ іако кронѣ въ
ста на ѿца нѣо глѣмааго, и ѿтрезавѣ томѣ
срамнїє оуди врѣжє въ морѣ. плодѣ же
и приверѣтѣль мрѣскыхъ ѡнѣхъ срамныхъ оу
дѣ и ѿтрезани. афродита бываєтѣ.
и сицє оубо та стоудно роди сє. почита
єтѣ же сє паки стоудно. мрѣскыхъ ради смѣ
шенїи, и мрѣскыхъ раѣ таинѣ :- Дїонисѣ же
сѣннѣи въ адѣ възѣлѣвѣ, не вѣѣше поутѣи.
[73a]

юноша же нѣкто просемнорѣ имѣнемѣ.
обѣщаваєт сє рѣщи ємоу поутѣ на
мѣздѣ блонда. ѡнѣ же дати сєбѣ оно
моу завѣщаваєтѣ. ацє възвратит сє
ѿтоудѣ. възвративѣ же сє оубо и не обрѣ
тѣ просемнаа, оумрєтѣ бо. вѣтѣвѣ смоко
вноу ѿсѣкѣ. и оустронивѣ поѣсєѣ сра
мнаго ѣда моужьска. и сѣдаєтѣ на вѣ
тѣвѣ. и тако сѣврѣшаєтѣ мрѣтвомѣ
завѣщанїє. въ възпоминанїє же сїє

и тако тон оугаж^ающе. тако моужьствнѣ
ишон. и не по^апа^ашон рачитѣлю двѣсть
вница бо бѣ. Сы оубо воинъ^а добръ крѣ
плахоу се трѣпѣливи соуще въ болѣзнѣх^а и кра^а
нѣиши. сѣ же тѣкмо злѣ моужахоу се.
тако соуетнѣ ѿ дроу^а дроуга оураняхоу сѣ
тако же ѿ ратникъ. и за еже симъ дѣла^а ѿга
ж^аати бѣоу непѣщеваахоу. и не стоу^ана вла
чахоу се лаконѣ. и сице тавѣ оураняхоу се.
таково же обнаженіе стоу^ано бѣ двѣци.
аще оубо они лаконѣ богиню ар^аѣмидоу
непѣщеваахоу члѣбывоу тавѣ. како
крѣв^ами тон оугаж^ахоу. аще ли же и двѣцоу,
како обнажеваахоу се безчѣстнѣ ти
бо и сквернитѣлство блѣда поч^атоше.
празноующе чрѣвообѣдѣніе. въ нѣх^а же
сластострастїе имахоу. и стоу^ана тво
рѣще и стражоуще. и дѣтен желаніе
ѿ тѣх^а почиташе^а. и по инѣх^а свѣрѣпи бѣ^а
[746]

мѣрнѣ тавлахоу се. съпротивни^а привьпа^а
юще стрѣтѣмъ. съпротивно бо свѣрепѣство
и сквернитѣлство блѣда. слабость бо
оума е^а еже съводити се въ блѣдъ, и моу
женеиство^аство, и такова стра^ати.
а еже оураняти се въ ратѣх^а трѣпети моужь
ства дѣло е^а. :- Танада^аль снѣ дѣовъ глѣтъ.
тако гости нѣког^аа богѣ. и заклавъ снѣ пелопа
испекъ прѣ^астави имъ. бозы же подививше^а
стран^анолюбію его. сложише пелопа и о
живише его паки. едина же димитра
изед^аши рамо его. въмѣсто шного изедѣ
нїа костъ ѿ слона положише. и того рачи
иже ѿ того пелопа съходѣщен, по родоу пело
пианѣ, имоу^а рамо слоново. три оубо здѣ
понашае^а бѣгословъ. ал^аканіе боговъ, тако не

по^абно и не прикладно. еже стран^ннолюбїе
танда^а іако бѣ^чл^чно. и еже прїетїе бо
говь таковїе снѣ^дни іако ч^лконенавист
ливи :- Ѣкат^уо богиню нѣ^ци лоу^ноу бы
ти г^лють. ины ж екат^оу г^лють богиню
[75a]

и <?> о впа^шни и о езыцѣ. и ег^а таковы въ чрѣ^дѣ
раж^аше^с. авы^е въ осцѣ^ннїе іасли прїемл^кт се
ѿ н^х. Стѣ^пѣны камѣ^нны, и строуганїи
при врѣ^гоу бѣ^хоу рѣ^кы нила. лакти имѣ
ноу^емы. сїе назира^хоу ег^уптѣ^нѣ. въ врѣ^мѣ
ег^а прѣ^оумножаше^с вода. и аще даже до се
го стѣ^пѣнѣ или оно^го вьсхож^аше вода. назна
мѣ^новаа^хоу таково Ѹ^множенїе пла^вѣ
или таково. мнѣ^хоу мѣ^рити и Ѹ^знавати
Ѹ^множенїе пла^вѣ лак^тми. Ины же г^лю^т
не стѣ^пѣны быти, нѣ ст^льпѣ въ нем же
лак^ти мѣ^рѣ^ть и днѣ^с ег^уптѣ^не воды
даже до здѣ^с или ино до вндѣ^с вьсхож^аенїе :-
*Па*кы же почитающе и нила. и виноу том^Ѹ
приносѣ^ще бл^гопла^вѣ^ных^х мно^жство. іако б^гоу
праз^ановаа^хоу. въ мо^ужежѣ^на^х бло^уж^аенїи.
оставляю бо рещи, іако и іаже бѣ^чьстѣ^нѣ^нша
и хо^удѣ^ншаа животнаа прѣ^смикаемаа
почитаа^хоу. ре^сше лисово и скорпїе и змїе и
показоваа^хоу о сто^удѣ^с мнѣ^н богащенїе
и особь^нь о^убо бѣ^с коемо^уж^ао сы^х пра^зныкѣ^с
[75б]

зл^обѣ^ншенїе же оп^ше вьсѣ^х. въ єдиноу бо
глави^зноу вьзведе^т се вьса. въ нечѣ^стїе и Ѹ^з
гож^аенїе дїавола :- *В*оинѣ^стс^тво^ують нѣ^ц
и с^тго б^гслова. прѣ^вѣ^к о^убо іако рѣ^кша
іако аще по^абаше не чѣ^ствovati. второе
же за еже рѣ^ки о^умѣ^с имо^уще, по^абае^ть та
коваа прокл^ннати иже си^цѣ не чѣ^ствo^ую
щи^х. да всѣ^га такова почитаю^т. г^лю бо іако съ

противно*, рѣкше по^абаше м^лити се о н^х. да
 свободет се ѿ неч^стїа. а не клѣти іако же б^го
 словъ г^лктъ, нъ сїа бѣзо^умна со^ут. потреба же е^с
 вѣ^ати, іако еже бѣше Ког^а о^убо о по^абно^а пола
 гае^т се. ког^а же о но^уж^аномъ іако же здѣ.
 Глктъ бо іако аще би но^уж^аа была, по произво
 лкнїи не ч^ств^овати и сло^ужити идоло^а, іак^о
 же со^ут дѣла ро^ук чл^чкы^х, и хитрости. по^абаше о^умъ
 имо^ущи^а прокл^нати. таковаа они хо^удаа и с
 мѣшнаа почисти. а паче бѣ^сч^ств^оют се за
 еже почитати таковаа. общнѣ бо всы прѣ
 льстиш^е. толико* быше нни бѣзо^умнѣши
 инѣ^х, елико іаже ѿ н^х почит^аемаа, хо^удѣ^ншаа
 [76a]

и мр^зостнѣшаа. рѣ^сше овы с^лнце поч^тоше,
 овы же ло^ун^с. овы же н^бо. овы же козлове
 и змїе. и инаа сто^унѣшаа. почитающѣ иже
 козловѣ и змїе и таковаа, неразо^умнѣши со^ут
 ѿ иже почитающ^и с^лнце и ло^ун^с и таковаа :-
 О^а о^убо глктъ да играютъ еллин^скїе дѣти
 ѿ бѣсовъ им^още нес^смыслы иже они бѣ^совѣ
 хотѣщен бжїю ч^ссть на сѣбѣ привлѣщи, и нїе
 въ инаа непо^абнаа о б^сѣ мнѣнїа разло^учише.
 овѣ^х же о^убо повино^уше, б^а неп^шевати сласть
 овѣ^х же самобы^те вы^амн^х. овѣ^х же ст^их^не рѣ^сше
 .д. врѣ^ана с^ставы. овѣ^х б^а мнѣти пови
 но^уше любопрѣнїе. овѣ^х же сады, овѣ^х же
 животнаа. овѣ^х же неб^снїе и въздо^ушнїе.
 и врѣ^ана мнѣти б^гы. овѣ^х же ино. прѣль^сть
 же ѿ толи наче се. ѿ нел^и ж на^с изгнаше бѣ
 совѣ ѿ ра^а и дрѣва ж^изнь^анаго. О^е о^убо
 дрѣво живота хотѣше дати б^гъ адам^у
 на полѣд^к, аще хотѣше с^ххранити за
 повѣд^ь. изгнаше же дрѣва животного
 и разо^умнаго. не въ врѣмѣ по^абно причестивъ

[766]

ших се. еже дрѣво да се въ искоушеніе. и въ и
спитаніе самовлаѣтнаго. изгнавше же на
яко немощнѣиших. и оудобъ побѣждае
лиих заплѣнише. и сапаше ѿ прѣвааго чина
и оустава и бывше мрътвѣны :-